

WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW
w Poznaniu
WIELKOPOLSKI
WOJEWÓDZKI KONSERWATOR ZABYTKÓW

61-834 Poznań
ul. Gołębia 2
tel. 8528003
8528004
fax. 8528002
e-mail: wosoz@poznan.uw.gov.pl

Poznań, dnia 2 listopada 2015 r.

Po.2453.3.2015

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
Sekretariat Rektora
wpł. dn.
nr 431

SEKRETARIAT KANCELII
Uniwersytetu im. A. Mickiewicza
wpł. dn. 08.11.2015
NR 24/1700/2015

Pan Prof. dr hab. Bronisław Marciniak
Rektor
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

ul. H. Wieniawskiego 1
Collegium Minus
61 - 712 Poznań

Szanowny Panie Rektore,

Odpowiadając na Pana wniosek z dnia 16.03.2015 r. o skreślenie z ewidencji zabytków budynku dawnego magazynu artyleryjskiego znajdującego się w Poznaniu przy al. Niepodległości 53 oraz w nawiązaniu do późniejszej korespondencji informuję, że zleciłam wykonanie opinii na temat wartości historycznych, zabytkowych i architektonicznych budynku Panu Lechowi Narębskiemu – Rzeczoznawcy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w zakresie opieki nad zabytkami, w dziedzinie: architektura i budownictwo, krajobraz kulturowy, zabytki techniki, w specjalizacji: badania, dokumentacja, konserwacja architektury obronnej.

Opinia, którą przesyłam Panu w załączeniu została opracowana we wrześniu b.r. i przedstawiona, zgodnie z wcześniejszymi ustaleniami Wojewódzkiej Radzie Ochrony Zabytków podczas posiedzenia w dniu 20 października 2015 r.

Wnioskiem generalnym wynikającym z przeprowadzonej oceny wartości obiektu jest stwierdzenie jej autora, że **nie kwalifikuje się on do nadania mu ochrony prawnej przez indywidualny wpis do rejestru zabytków, natomiast powinien zostać zachowany, jako element założenia urbanistyczno – architektonicznego Poznania** – zgodnie z wpisem do rejestru zabytków, gdyż nie zachodzą przesłanki zapisane w art. 13 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które mogłyby uzasadniać wniosek do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o wykreślenie z rejestru zabytków części obszaru objętego wpisem.

Wobec powyższego, biorąc pod uwagę wnioski w.w opinii eksperckiej oraz opinię Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków, która jest przeciwna wykreśleniu budynku magazynu artyleryjskiego z ewidencji zabytków, nie wyrażam zgody na skreślenie w.w budynku z ewidencji zabytków.

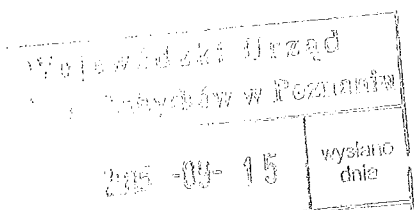
2 parać

[Signature]
18.11.15

Do wiadomości:

1. Pani Joanna Bielawska – Pałczyńska, Miejski Konserwator Zabytków w Poznaniu
2. a.a Ł. Gajda
3. a.a

[Signature]
18.11.15

**OPINIA NA TEMAT WARTOŚCI HISTORYCZNYCH,
ZABYTKOWYCH I ARCHITEKTONICZNYCH
BUDYNKU DAWNEGO MAGAZYNU ARTYLERYJSKIEGO
znajdującego się w Poznaniu przy Al. Niepodległości 53.**

Opracowano na zlecenie: Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
(umowa z dnia 5 sierpnia 2015 r.)

Autor: mgr Lech Narębski
Rzeczoznawca MKiDN w zakresie opieki nad zabytkami
w dziedzinie: architektura i budownictwo, krajobraz kulturowy, zabytki techniki,
w specjalizacji: badania, dokumentacja, konserwacja architektury obronnej.
Toruń, ul. Konopnickiej 23A m. 3

Wykaz i opis podjętych czynności:

Wizja terenowa obiektu w dniu 3 sierpnia 2015 r.;
Analiza materiałów udostępnionych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora
Zabytków (wg wykazu):

Wykorzystane materiały:

A/ Dokumenty i materiały niepublikowane, udostępnione przez Wielkopolski WUOZ:

Decyzja w sprawie wpisania do rejestru zabytków założenia urbanistyczno-architektonicznego
Ringu poznańskiego (...), z dnia 3 stycznia 1985 r., KL III-A 274-2-85, nr
rejestru A 274 (decyzja bez załącznika graficznego, granice wpisu oznaczone na
mapie miasta Poznania dostępnej na stronie <http://www.mapy.zabytek.gov.pl/nid>)

Karta ewidencyjna („biała”) zabytku architektury i budownictwa: Magazyn artyleryjski –
Al. Niepodległości 53, oprac.: Sobkowski W., Pryszczewski A. 2005 r.

Żuchowski J. T., Magazyn artyleryjski przy al. Niepodległości 53 w Poznaniu, wstępny pro-
gram konserwatorski, Poznań 2011.

Dokumentacja: Adaptacja budynku koszarowca przy Al. Niepodległości 53 w Poznaniu na
potrzeby Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. 08.2012. Konsorcjum Firm:
Proj-Przem-Projekt S-ka z o.o. Bydgoszcz; Firma Projektowo-Budowlana Małgo-
rzata i Rafał Sadowscy, Poznań.

Dokumentacja badań stratygraficznych stolarki okiennej budynku koszarowca przy Al. Niepod-
ległości 53 w Poznaniu.

Pismo Rektora UAM w Poznaniu – „...wniosek o zdjęcie z ewidencji Wielkopolskiego Woje-
wódzkiego Konserwatora Zabytków dawnego magazynu artyleryjskiego znajdu-
jącego się w Poznaniu na Al. Niepodległości 53.” z dnia 16 marca 2015 r.

B/ Publikacje:

Skuratowicz J., *Architektura Poznania 1890-1918*, Poznań 1991, s. 86-94.

Biesiadka J., Gawlak A., Kucharski S., Wojciechowski M., *Twierdza Poznań*, Poznań 2006,
s. 32, 84-87, 252.

Maćkowiak P., *Twierdza poligonalna*, Poznań 2012, s. 155, 156.

Treść opinii:

I. Obiekt

Przedmiotem opinii jest budynek dawnego magazynu artyleryjskiego przy Alei Niepodległości 53 w Poznaniu, wzniesiony dla potrzeb garnizonu poznańskiego na początku XX wieku (*Artillerie Depot*), obecnie we władaniu Uniwersytetu Adama Mickiewicza.

Jest to budynek wolnostojący, murowany, 3-kondygnacyjny, nakryty płaskim dachem krytym papą. Zlokalizowany na obszernej ogrodzonej murem działce położonej pomiędzy ulicami: Al. Niepodległości (płd.) – Przepadek (wsch.) – linią kolejową (płn.) – Cichą (zach.), w jej zachodniej części. Od strony północno-wschodniej sąsiaduje z nowym budynkiem dydaktycznym UAM.

Wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, na osi południowy-wschód – północny-zachód, z ryzalitowanymi narożnikami i ryzalitem centralnym w elewacji płn.-wschodniej, które mieszczą klatki chodowe. Wnętrze pierwotnie jednoprzestrzenne, z podziałem poprzecznym w połowie długości budynku ścianą 'ogniową' na dwa segmenty (część południowa ma wtórny podział wewnętrzny).

Bryła zwarta, wydłużona, trzykondygnacyjna bez podpiwniczenia, nakryta płaskim czterospadowym dachem, od strony płn.-wschodniej rozczłonkowana trzema ryzalitami przewyższającymi nieznacznie korpus, nakrytymi płaskimi dachami namiotowymi.

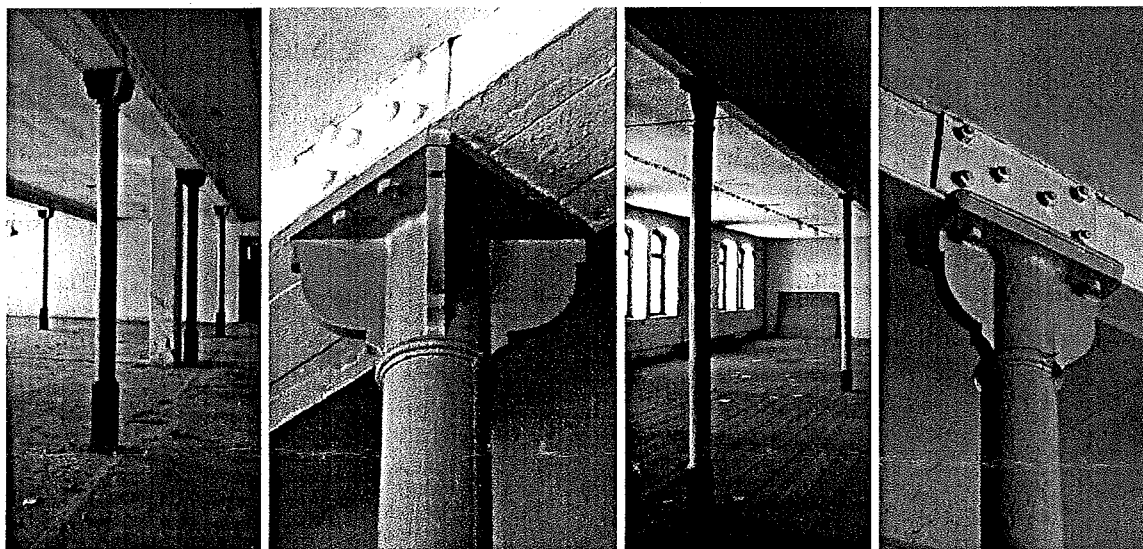

Fot. 1. Widok ogólny od północnego zachodu, z linii kolejowej (fot. L. Narębski)

Fot. 2, 3. Elewacja szczytowa i boczna z ryzalitami (fot. L. Narębski)

Elewacje opracowane w tynku i cegle, na niskim ceglany cokole, zamknięte górą mało wyrazistym gzymsem koronującym, zwieńczone silnie występującym okapem dachu. Dzielone rytmicznie pionowymi lizenami ceglany, pola między lizenami tynkowane. Lizeny o uskokowo zdwojonych krawędziach, dzielą długie elewacje boczne na 20 segmentów, krótkie elewacje szczytowe na cztery segmenty. Ryzality, osadzone w segmentach narożnych i centralnym po stronie płu.-wschodniej, artykułowane tynkowanymi płycinami trójosiowo, z otworami w osiach wewnętrznych – ryzality boczne, środkowej – centralny. Od strony elewacji szczytowych ryzality boczne artykułowane analogicznie jak centralny. O wyrazie plastycznym elewacji decydują ryzality o charakterze wież, mocna linia okapu oraz przemienny rytm ceglanych lizen i tynkowanych pól ze zdwojonymi otworami okiennymi ujętymi cegłą: węgarami ze strzępiami wprowadzonymi w tynk, parapetami, łukami odcinkowymi.

Fot. 4, 4a, 5, 5a. Żeliwne kolumny I i II kondygnacji – całość i strefa kapitelowa (fot. L. Narębski)

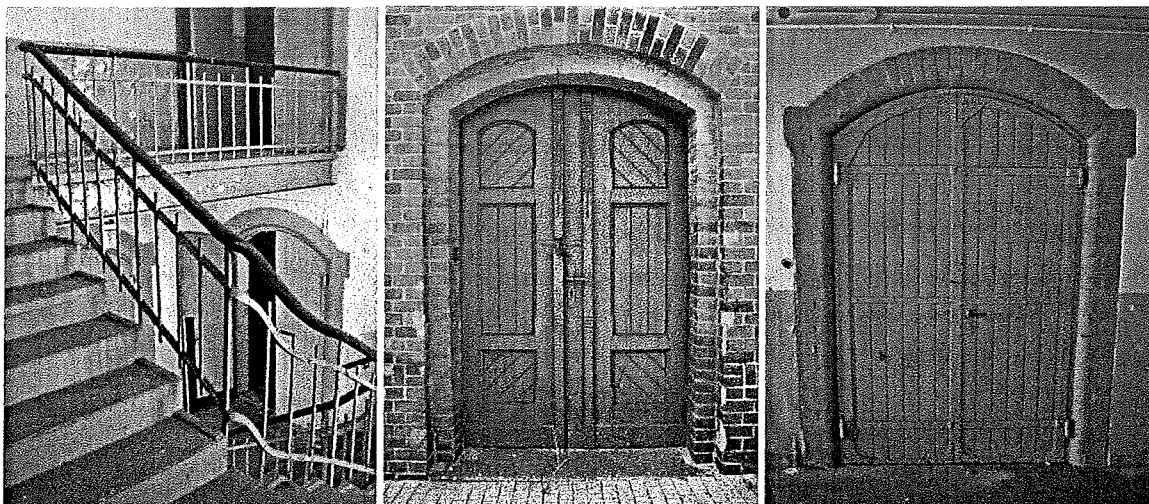
Wnętrza ukształtowane przez wzdłużny podział trzema rzędami słupów: w kondygnacjach I i II – żeliwne okrągłe słupy-kolumny z zaznaczoną strefą cokołową i kapitelową, na nich podciąg ze zdwojonych (I) i pojedynczych (II) belek stalowych (na środniku belki cecha wytwórcy: FRIEDENSHÜTTE¹), i stropy drewniane z podsufitką; w kond. III – słupy drewniane wspierające płatwiowo-kleszczowe więzary dachu. Wartościowymi elementami wyposażenia wnętrz są klatki schodowe – trójbiegowe z duszą, z zachowanymi oryginalnymi balustradami oraz przykłady stolarki: drzwi zewnętrzne – drewniane, ramowo-płycinowe dwuskrzydłowe; drzwi wewnętrzne – metalowe, jedno- i dwuskrzydłowe, o poszyciu skrzydła z blachy wytłaczanej na wzór pionowego deskowania, z zachowaną tabliczką producenta.

Problem datowania

Żuchowski podaje datę budowy Magazynów Artyleryjskich na lata 1902-1904 i prawdopodobne autorstwo Emila Antona Knitterschilda, radcy budowlanego i intendenta V Korpusu Armijnego. Biesiadka, Gawlak, Kucharski, Wojciechowski podają datę około 1911 r.

Ponieważ zespół został wzniesiony na miejscu obronnej linii komunikacyjnej do lunety *Waldersee*, widocznej jeszcze na planie miasta z roku 1905 wydaje się, że wcześniejsza data wymaga weryfikacji, choć nie ma to znaczenia dla niniejszej opinii.

¹ Huta uruchomiona 1840 r., po 1922 r. Huta „Pokój” w Rudzie Śląskiej.

Fot. 6. Klatka schodowa;
 Fot. 7. Drzwi zewnętrzne drewniane;
 Fot. 8, 8a. Drzwi wewnętrzne metalowe,
 dwuskrzydłowe i tabliczka producenta
 (fot. L. Narębski)

II. Stan zachowania

Stan zachowania budynku można określić jako średni.

Pod względem historycznym – obiekt bezpowrotnie utracił funkcję, do której był projektowany. Wnętrza w części południowej zostały wtórnie podzielone. Przy środkowym ryzalicie wbudowano szyb windy towarowej z nadszybiem ponad dachem. Elewacje są zdegradowane – występują bardzo liczne, drobne uszkodzenia mechaniczne cegły (wojenne?) niepoprawnie technicznie i fatalnie estetycznie zatarte zaprawą, a także liczne rozległe i mniejsze ubytki wyprawy tynkarskiej.

W sensie konstrukcyjnym – fundamenty, ściany obwodowe, ustrój nośny stropów i dachu oraz schody są w stanie zadowalającym. Pokrycie dachu w stanie dobrym (po remoncie).

W sensie użytkowym – stan jest zły, ze względu na wyeksploatowane stolarki okienne – nieszczelne i częściowo niekompletne, a także palną konstrukcję stropów i dachu.

III. Problem wartościowania

Pod względem architektonicznym obiekt reprezentuje rozwiązania typowe zarówno dla budownictwa wojskowego, jak też przemysłowego początków XX wieku. Różnicowanie faktury elewacji cegła/tynk, rytmizowanie długich elewacji lizenami, zdwajanie otworów okiennych, należą do obiegowego repertuaru stosowanych form.

Wśród słabo rozpoznanego przez naukę zasobu budowli zaplecza logistycznego garnizonów niemieckich z przełomu XIX i XX autor opinii może wskazać jeden obiekt (tzw. Magazyn mundurowy w Toruniu przy ul. Bema, rozebrany w 2014 r.) o analogicznej

architekturze przy nieco mniejszej długości, z analogicznie komponowanymi fasadami i klatkami schodowymi (dwoma). Nasuwa się stąd wniosek, że oba powstały na podstawie centralnie opracowanej instrukcji (projektu typowego), co jest charakterystyczne dla niemieckiej architektury militarnej, przynajmniej od 4-tej ćwierci XIX wieku.

Fot. 9. Toruń, tzw. Magazyn mundurowy:

- A – widok ogólny (por. fot. 1-3);
- B – klatka schodowa (por. fot. 6);
- C – strefa kapitelowa żeliwnej kolumny (por. fot. 4a, 5a);
- D – tablica eksploatacyjna z wartością dopuszczalnego obciążenia stropu (p. przypis 2).

Fot. L. Narębski (2013, 2014 r.).

Wartości urbanistyczne – obiekt wraz z terenem, na którym się znajduje, stanowi relikw przeszłości jako militarny wtórny w przestrzeń miejską, osadzony w nawarstwiający się współcześnie zagospodarowaniu obszaru – międzywojenną zabudową jednorodzinną od zachodu, nową zabudową publiczną o charakterze monumentalnym od południa.

Wartości użytkowe obiektu o bezpowrotnie upadłej funkcji – dużego (długość ok. 100 m; powierzchnia użytkowa 5.800 m²; kubatura 19.200 m³) wojskowego magazynu sprzętu artyleryjskiego – ograniczają: znaczna głębokość traktu (ok. 18 m), niewystarczające naświetlenie wnętrza, stosunkowo lekka² i palna konstrukcja stropów.

IV. Status ochrony konserwatorskiej

Obiekt położony jest na obszarze wpisanym do rejestru zabytków jako: założenie urbanistyczno-architektoniczne Ringu poznańskiego. Sentencja decyzji określa zakres chronologiczny, autorstwo i granice topograficzne chronionego obszaru. W uzasadnieniu organ wskazał kontekst historyczno-urbanistyczny założenia, jego wiodącą reprezentacyjną funkcję, wymienił główne obiekty architektoniczne i obszary zieleni publicznej oraz określił wartości. Zauważyć należy, że zarówno w sentencji decyzji, jak i jej uzasadnieniu nie wymieniono

² Autorowi opinii nie są znane obliczenia statyczne nośności stropów oraz wytrzymałości fundamentów budynku. W analogicznym obiekcie z Torunia, tzw. Magazynie mundurowym przy ul. Bema, dopuszczalne obciążenia stropów wynosiły 300 kg/m² (patrz fot 9D). Obiekt toruński został zrealizowany z uproszczeniami, przy użyciu materiałów niższej jakości.

zabudowy wojskowej (poza relikтами zlikwidowanych fortów *Grollman* i *Colomb*), ani imiennie Magazynów Artyleryjskich.

Stąd wynika, że opiniowany obiekt (przy wyżej scharakteryzowanej konstrukcji decyzji rejestrowej) jest chroniony jako element rozległego założenia urbanistyczno-architektonicznego oraz, że decyzja ta nie nadaje ochrony prawnej jego materialnej substancji. Ochronie podlega wygląd zewnętrzny obiektu (bryła, elewacje). Ta sytuacja nakłada na właściciela obowiązki – jak konieczność uzyskiwania uzgodnień i zezwoleń konserwatorskich, lecz nie daje praw – jak prawo ubiegania się o dotacje na prace budowlane, konserwatorskie i restauratorskie.

Jednocześnie należy zauważyć, że Uniwersytet uzyskał zgodę na rozbiórkę znaczącego w skali obiektu w zespole Magazynów Artyleryjskich – dużego budynku garaży i warsztatu (budynek nr 2). Świadczy to o niskim statusie ochrony przedmiotowej budynków objętych obszarowym wpisem do rejestru zabytków, lecz zarazem podnosi wartość obiektu istniejącego jako reliktu urbanistyczno-architektonicznego.

V. Wnioski

Z oceny wartości obiektu wynikają następujące wnioski:

- budynek dawnego magazynu artyleryjskiego jest obiektem reprezentatywnym dla budownictwa wojskowo-przemysłowego;
- jako obiekt wzornikowy, standaryzowany, nie posiada indywidualnych wartości architektonicznych, ma natomiast wartość dokumentalną, zwłaszcza wobec dramatycznego ubytku spuścizny architektonicznej dawnych garnizonów wojskowych w ostatnich latach;
- jest dobrze eksponowany z linii kolejowej, natomiast utracił rolę dominanty w otoczeniu na rzecz zabudowy współczesnej – nowego gmachu UAM oraz monumentalnych budynków położonych po przeciwnej stronie Alei Niepodległości (d. Hotel Polonez, Urząd Marszałkowski);
- adaptacja do nowej, odmiennej od pierwotnej funkcji – publicznej i biurowo-dydaktycznej – jest utrudniona z uwagi na rozmieszczenie podpór wewnętrznych, głębokość traktu, odległość do pionów komunikacji, ograniczoną nośność konstrukcji. Zapewne wymagać będzie znacznych nakładów na doprowadzenie do stanu zgodnego z obowiązującymi normami i przepisami.

W związku z tym obiekt nie kwalifikuje się do nadania ochrony prawnej poprzez indywidualny wpis do rejestru zabytków, natomiast powinien zostać zachowany jako element założenia urbanistyczno-architektonicznego – zgodnie z wpisem do rejestru zabytków, gdyż nie zachodzą przesłanki zapisane w art. 13 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, które mogłyby uzasadnić wniosek do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o wykreślenie z rejestru części obszaru objętego wpisem.

Zdaniem autora opinii można rozważyć i dopuścić przekształcenia obiektu w stopniu, który zachowa czytelność bryły i kompozycji fasad, natomiast pozwoli wyeliminować lub

przynajmniej ograniczyć przeszkody (poza ekonomicznymi) zniechęcające właściciela do podjęcia jego remontu i adaptacji. Jako dopuszczalną ingerencję proponuję uznać:

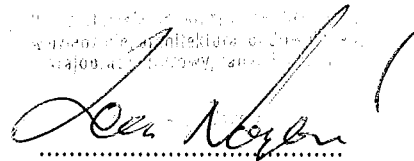
- ze względów techniczno-konstrukcyjnych i bezpieczeństwa pożarowego:
 - usunięcie konstrukcji wewnętrznej wraz z podporami, posadowienie nowej na fundamentach niezależnych od ścian obwodowych – przy zachowaniu in situ (lub powtórным wmontowaniu) i wyeksponowaniu przykładowych sekwencji żeliwnych podpór w obu kondygnacjach.

Uwaga: ostrożnie zdemontowane żeliwne podpory należy zabezpieczyć i wykorzystać ponownie (np. jako konstrukcję nośną krytych pasażów w sąsiedztwie budynku). Nie złomować!

- ze względu na naświetlenie wnętrza:
 - wytworzenie wewnętrznych patio doświetlających wnętrza, przykrytych szkłem w płaszczyźnie dachu, otwartych do przyziemia;
 - wykonanie „rozcięcia” elewacji północno-wschodniej – z pozostawieniem ryzalitów wraz klatkami schodowymi i sąsiadujących segmentów elewacji – i wbudowanie nowej ściany zewnętrznej cofniętej w głąb obrysu budynku.

Uwaga: autor opinii zdaje sobie sprawę z kontrowersyjności tej opcji, traktuje ją jako ostateczną granicę kompromisu.

Toruń, dnia 15.09.2015 r.

.....

Zgodność powyższego odpisu
z oryginałem potwierdzam

Poznań, dnia 30.10.2015.

.....
podpis